

Sosyal Bilimler Dergisi / The Journal of Social Science

Yıl: 5, Sayı: 30, Kasım 2018, s. 389-401

Arş. Gör. Ceyhun SERÇEMELİ

Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi,
ceyhun.sercemeli@atauni.edu.tr

ADALETİN TESİSİNDE AVUKATLIK MESLEĞİNİN ROLÜ, ÖNEMİ VE AVUKATLIK MESLEĞİNİN GELECEĞİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME¹

Özet

Hak arama özgürlüğünün teminatı konumunda bulunan avukatlık meslek mensupları, yargının üç önemli sacayağından birinin temsilcileri olarak, vatandaşların adalete olan güveninin korunmasında büyük rol oynamaktadırlar. Yargılama sürecinde hukuki yardıma ihtiyaç duyan vatandaşlar kendilerine vekil tayin ettikleri avukatlar vasıtasıyla problemlerine çözüm ararken hem kendilerini güvende hissetmekte hem de adalet terazisine olan inançlarını korumaktadırlar.

Bu çalışmanın amacı, yargı erkinin üç önemli sacayağından biri olan avukatlık mesleğinin adaletin tesisi sürecinde rolünün, öneminin vurgulanması ve güncel meseleler ışığında avukatlık mesleğinin geleceği üzerine bir değerlendirmede bulunulmasıdır. Çalışmada öncelikle adalet kavramına farklı perspektiflerden bakılarak vatandaşların hak arama özgürlüğü ve adalete olan inançlarının korunabilmesinde avukatlık mesleğinin rolü ve önemi araştırılacak, buradan hareketle güncel meseleler ışığında mesleki açıdan yaşanan çeşitli problemlere değinilecek; sosyal, ekonomik ve teknolojik gelişmeler ışığında avukatlık mesleğinin geleceği üzerine bir değerlendirmede bulunulacaktır.

Anahtar Sözcükler: Adalet, Hukuk, Yargı, Vekil, Avukatlık Mesleği,

¹ Bu makale, “8. Hukukun Gençleri Sempozyumu”nda sözlü bildiri olarak sunulan, “Adaletin Tesisinde Avukatlık Mesleğinin Rolü ve Önemi” başlıklı bildirinin genişletilmiş ve güncellenmiş hâlidir.

**THE ROLE AND IMPORTANCE OF THE ATTORNEYS ON
FULFILLMENT OF JUSTICE AND AN EVALUATION ON THE FUTURE
OF THE ATTORNEY PROFESSION**

Abstract

Attorneys who are in the position of guarantee of freedom of rights as representatives of one of the three important pillars of the judiciary plays a major role in protecting citizen's trust in justice. Citizens in need of legal assistance during the trial process feel confident and maintain their belief in the justice scales when they seek solutions to their problems through the attorneys they appoint.

The aim of this study is to emphasize the role and importance of the profession of lawyers which is one of the three important pillars of judicial power and to make an assessment on the future of the profession of law in the light of current issues. In this study, first of all, the role and importance of the profession of attorney will be investigated with looking from different perspectives to the justice than in the light of current issues, the various professional problems will be mentioned and in the light of social, economic and technological developments, an evaluation will be made on the future of the lawyer profession.

Key Words: Justice, Law, Judiciary, Attorney, Lawyer Profession

GİRİŞ

Hak arama özgürlüğünün teminatı konumunda bulunan avukatlar, hukuki yardıma ihtiyaç duyan vatandaşların, haklarının korunabilmesi ve hukuki problemlerinin çözülebilmesi için mesleki bilgilerini en iyi şekilde kullanarak vatandaşlara hukuki yardımda bulunmaktadır. Günümüz dünyasının sosyoekonomik şartları göz önüne alındığında avukatlara duyulan ihtiyacın gün geçtikçe daha da arttığı gözlemlenmektedir. Öyle ki, teknoloji alanında meydana gelen hızlı değişim dahi beraberinde birçok hukuki problemi getirmekte, birçok hukuki uyumsuzluk ortaya çıkabilmektedir.

Adaletin tesisi süreci içerisinde avukatlar büyük sorumluluklar ve görevler üstlenmektedir. Adaletin tesisi açısından yargılama sürecinin üç önemli unsuru olan sav, savunma ve sentez üçlüsünden savunmanın temsilcileri olan avukatlar, hukuki açıdan haklarını korumakta güçlük çeken vatandaşların ilk olarak başvurdukları kişiler olmaktadır.

Avukatlar, adalet terazisine olan güvenin korunabilmesinde aktif bir rol üstlenmektedirler. Bununla birlikte avukatların bu görev ve sorumluluklarını hakkıyla yerine getirebilmeleri ve mesleğin saygınlığının korunabilmesi noktasında bir takım tedbirlere ihtiyaç duyulduğu ve günümüz sosyal, iktisadi ve teknolojik gelişmeleri ışığında mesleğin geleceğine yönelik stratejik tedbirler alınması gerektiği çeşitli araştırmalarda dile getirilmektedir.

Çalışmada öncelikle adalet kavramına farklı perspektiflerden bakılarak, adaletin tesisi sürecinde avukatlık mesleğinin rolü ve önemi üzerinde durulacak, buradan hareketle avukatlık mesleğinin hakkıyla icra edilebilmesi ve saygınlığının korunabilmesi noktasında günümüz şartları ışığında ortaya çıkan sorunlara değinilecek ve sosyoekonomik gelişmeler, teknolojik yazılımlar, yapay zekâ vb. güncel gelişmeler ışığında avukatlık mesleğinin geleceği üzerine değerlendirmede bulunulacaktır.

1. Farklı Perspektiflerle Adalet Kavramı

Adalet, tarih boyunca insanların sürekli gerçekleştirmeye çalıştığı bir ideal olmuştur. Sosyal düzenin kurulması ve devamı açısından gerekli olan adalet, kurumsal olarak en üst düzeyde uygulama alanını devlet teşkilatında bulmaktadır (Ekinci, 2012). Adalet, insan hayatının her alanında gerekli bir mefhumdur. Her devlet ve toplum düzenini belirleyen bir ölçüdür. Bir devletin kuruluşundan itibaren devamını sağlayan, toplum düzenini oluşturan, eşitliği ortaya koyan ve düzgün bir şekilde uygulanması halinde huzuru getiren bir kavramın ifadesidir (Bağdatlı, 2007).

Adalet, davranışlarda ve kararlarda doğruluk, eşitlik gibi anlamları taşıyan bir master-isimdir. Orta yol, istikamet, eş gibi anlamlara gelen 'adl' kelimesi, sıfat olarak kullanıldığında 'adil' kelimesi ile ifade edilmektedir. Adalet, toplum hayatında düzeni ve eşitliği sağlayan ahlaki bir erdemdir. İstikrarlı bir doğrulukla gerçekleşen ruhi bir denge ve kemal hali olarak da ifade edilmektedir (Çağrı, 1988).

Genel açıdan bakıldığında, günümüzde daha çok hukuk ve siyasetle ilgili olarak kullanılan adalet kavramı uzun yıllar felsefe alanı içerisinde tetkik edilmiş, fakat diğer sosyal bilimlerin felsefeden ayrılmaya başladığı on dokuzuncu yüzyıldan sonra, adaletin sorgulanması sadece felsefenin uğraş alanı olmaktan çıkmış, en başta hukuk ve sosyoloji olmak üzere özellikle siyasal bilimlerin araştırma konusu içinde tetkik edilmeye başlanmıştır (Topakkaya, 2008). Adalet, her çağda insanların zihinlerini meşgul etmiş bir kavram ve olgu olarak görülmektedir. Bugüne kadar hemen hemen her filozof bu kavramı bir yönüyle ele almıştır; kimi metafizik boyutuna, kimi etik boyutuna, kimi de siyasi ve hukuki boyutuna dikkat çekmiştir (Turan, 2014).

Adalet mefhumu İslam Filozofları tarafından da ele alınarak, hakkında ayrıntılı açıklamalar yapılmıştır. İslamiyet, adalet mefhumu üzerinde sağlam ve mutlu bir toplum kurulması için hassasiyetle durmaktadır. Adaletin toplum için en önemli unsur olduğu her Cuma hutbesinde Nahl Suresi 90. Ayeti Kerime zikredilmek suretiyle vurgulanmaktadır. "Hiç şüphesiz Allah adaleti, iyiliği, akrabaya (muhtaç oldukları şeyleri) vermeği emreder, fenalığı ve haddi aşmayı reddeder."

İslam Dinine göre Adalet kavramı çok büyük bir önem arz etmektedir. Adalet kavramı zikredildiğinde akla gelen en önemli isimlerden biri Hz. Ömer'dir. Hz. Ömer'in adaletine yapılan vurgu, Mehmet Akif Ersoy'un şu dizeleriyle dile getirilmiştir:

"Kenâr-ı Dicle'de bir kurt aşırsa bir koyunu,

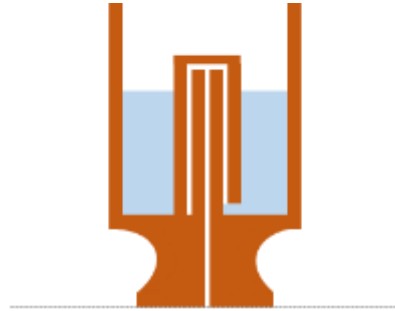
Gelir de adl-i İlâhî sorar Ömer'den onu!"

Toplumsal açıdan ülkemizde adalet kavramına verilen öneme ilişkin ilginç bir örnek bulunmaktadır. Ömer isminin adalet kavramıyla özdeşleşmiş bir yer edindiği toplumda bilinen bir gerçektir. Bu gerçekten hareketle son yıllarda karşılaşılan ilginç bir istatistiğe ilişkin olarak 2017 yılında yayımlanan "Son 17 Yılın Favori İsimleri Belli Oldu" başlıklı haber dikkat çekicidir. Haberde, Ömer isminin son 17 yıl içerisinde erkek bebeklere en fazla verilen isim sıralamasında 3. Sırada yer aldığı ifade edilmiştir (Hürriyet, 2017). Ömer isminin erkek bebeklere bu kadar fazla verilmesinin sebebine ilişkin "İşte en çok konulan çocuk isimleri" başlıklı bir haber de dikkat çekicidir (Ensonhaber, 2017). Habere göre Ömer ismi erkek çocuklara en çok verilen isimler arasında yer almaktadır. Sebebiyle ilgili olarak ise şu ifadeler

kullanılmıştır: “Ömer isminin anlamı: İslam Devleti’nin II. Halifesi Ömer, Dünya durdukça adaletinden dolayı ondan bahsedilecek. Cennetle müjdelenmiştir. Hak ile Batılı çok iyi ayırt edebilen bir âlim olduğu için Ömeru’1-Faruk adını almıştır.” Söz konusu istatistiki bilgiler ve haberler göz önüne alındığında, Ömer isminin çocuklara bu kadar fazla verilmesinin sebepleri arasında adalete verilen önemin ilk sıralarda yer aldığı sonucuna varılması kabul edilebilir bir durumdur.

Adalet kavramının aslında çok hassas bir çizgiden ibaret olduğunu ve bu ince çizginin ihlal edilmesi durumunda telafisi güç zararların doğabileceğini gösteren, M.Ö. 5. Yüzyıla dayanan tarihsel bir örnek bulunmaktadır. Bu örnek, Pisagor’un adalet kupasıdır. Matematik ve astronomi gibi alanlarda bilime önemli katkılar sağlamış ünlü Filozof Pisagor, günümüzde “Pisagor Bardağı” ya da “Adalet Kupası” olarak adlandırılan bir kupa tasarlamıştır. Kupanın özelliği, altında bir delik bulunmasına karşın, içine konulan sıvının kupadaki “Sınır Çizgisi”ni geçmediği takdirde dökülmemesi; sıvı bu sınır çizgisini geçtiğindeyse, kupanın altında yer alan delikten tümüyle akıp gidiyor olmasıdır. Bu kupa, görünüşü itibarıyla diğer kupalara benzemektedir. Onu diğer kupalardan ayıran özellik ise kupanın ortasında bir kolonun bulunuyor olması ve bu kolonda bulunan bir kanaldır. Su, bu kolonun yükseklik seviyesinin altına kadar doldurulduğunda, diğer normal kupalarda olduğu gibi durmaktadır. Fakat su bu kolonun yükseklik seviyesini geçtiğinde ise, ortadaki kolon ve içindeki kanal su ile dolmakta ve ardından sifon (siphon) etkisi devreye girmektedir. Bu durum oluştuğunda kupanın içerisindeki su tamamen boşalmaktadır (Yılmaz ve Misli, 2017: 1).

Şekil 1. Adalet Kupası

Kaynak: Yılmaz ve Misli, 2017: 2.

Pisagor bardağının anlamını yorumlayan bazı araştırmacılar, ünlü filozofun bu kupayla “Aşırı hırs sahibi insanların, daha fazlasını arzularken, sahip olduklarının da elinden kayıp gidebileceği” mesajını verdiğini ifade etmekten; bazı araştırmacılar ise kupanın “Adalet Kupası” adından hareketle, “adaletin tahammül sınırlarının zorlanması halinde sonuçlarının çok sert olabileceğini anlattığını” savunmaktadırlar (Aşır, 2016: 144).

Pisagor’un Adalet Kupası’nın, anlamına ilişkin çeşitli yorumlarda bulunulması mümkündür. Araştırmacılar tarafından yapılan tarifler ve kupanın niteliği göz önüne alındığında, adalet mefhumunun çok hassas bir kavram olduğu, adalet çizgisinin çok küçük bir seviyede dahi ihlal edilmesi durumunda ise ortada adalet kalmayacağına ilişkin bir çıkarımda bulunulması mümkündür. Dolayısıyla çok hassas bir kavram olan adaletin etkin şekilde tesisi noktasında yargılama sürecinin üç önemli sacayağından birinin temsilcileri olan avukatlık meslek mensuplarına büyük sorumluluklar düşmektedir.

2. Avukat Kavramı ve Avukatlık Mesleği

Avukat ve avukatlık kavramlarının çok çeşitli tanımları bulunmaktadır. 1136 Sayılı Avukatlık Kanunu'nda avukatlığın mahiyeti başlığı altında "*Avukatlık, kamu hizmeti ve serbest bir meslektir*" şeklinde tanımlama bulunmaktadır. Ancak bu tanımın eksik bir tanım olduğu ifade edilebilir. Tanımlamada avukatların sadece kamu hizmeti yaptıkları ve avukatlığın serbest bir meslek olduğu belirtilmekteyse de yeterli bir tanım olduğunu söylemek güçtür.

Resmi Gazetede yayınlanarak 02/05/2001 tarihinde yürürlüğe giren 4667 Sayılı Yasa değişikliğinden önceki 1136 Sayılı Kanun'da "*Avukat, görevini yerine getirmede bağımsızdır*" cümlesi ile avukatlık mesleğini icra edenlerin bağımsız olduğu, hiçbir kurum ve kuruluşun emri altında olmadıkları belirtilmektedir. Oysa 4667 sayılı "1136 Sayılı Avukatlık Kanunu'nda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun"la avukat kavramı daha doğru tanımlanmaya çalışılmıştır. Değiştirilen 1.maddenin 2.fıkrası şöyledir; "*Avukat, yargının kurucu unsurlarından olan bağımsız savunmayı serbestçe temsil eder.*" 1.maddenin iki fıkrası birleştirilerek avukat; "*Yargının kurucu unsurlarından olan bağımsız savunmayı temsil ederek kamu hizmeti ifa eden, serbest meslek icra eden kişidir*" şeklinde tanımlama yapılmıştır. Kanunun 1.maddesinin 2. fıkrasına değişiklikle getirilen ifade çok anlamlıdır. Bu ifadeyle yargının kurucu unsurlarından birinin savunma olduğu belirtilmiştir. Ayrıca bu ifade; gerçek, adaletli bir yargının ancak iyi bir şekilde yapılan bir savunma sistemi ile işleyeceği fikrinin kanuna yansımaları olarak düşünülebilir. Nitekim Ortaçağ karanlığında Avrupa'daki Engizisyon Mahkemelerinde sanıklar kendilerini savunmadan suçlu kabul edilmişler ve maddi gerçeğe hiçbir zaman ulaşamamışlardır (Öztatar, 2010).

Özkan, Avukatlık Kanununun 2. Maddesinden yararlanarak avukatı şöyle tanımlamıştır; "*Avukat, her türlü hukuki sorun ve anlaşmazlıkların adalet ve hakkaniyete uygun olarak çözümlenmesi ve genellikle hukuk kurallarının tam olarak uygulanması hususunda, yargı organları ve hakemlerle resmi ve özel kurul ve kurumlara yardım etmek amaçlarıyla hukuki bilgi ve tecrübelerini, adaletin hizmetine ve kişilerin yararlanmasına tahsis ederek kamu hizmeti gören serbest meslek mensubu kişidir*" (Özkan, 1999: 3).

2.1. Avukatlık Mesleğinin Tarihsel Gelişimi

Avukatlık mesleğinin başlangıç tarihini; Geldaniler, eski İranlılar, Mısırlılar ve Yunanlılara kadar götürmek mümkündür. Bu mesleğin öneminin, hukukun ortaya çıkışıyla eş zamanlı olduğu ifade edilmektedir. Öyle ki, hâkimlik gibi şerefli ve kutsal sayılan bir mesleğin mensuplarının yüzyıllar boyunca avukatlar sınıfından seçilmesi bunun bir göstergesidir. Ancak avukatlık mesleği istenildiği düzeyde gelişmemiş, uzun zaman belirli kural ve esaslara bağlanamamış ve mazide hak ettiği değere bir türlü ulaşamamıştır. Bu mesleğin gelişmemesinin sebeplerinden birinin, sıradan insanların sadece geçim hırsıyla bu mesleği yerine getirmelerinden kaynaklandığı düşünülmektedir. Avukatlık mesleğinin gerçek değerine, gelenek hukukuna dayalı İngiltere hariç Avrupa'nın diğer ülkelerinde 1920'li yıllarda ulaşıldığı ifade edilebilir. Bu durumun oluşmasında ülkelerin ilgili yasalarındaki değişikliklerin etkisi ise çok büyüktür (Tanju, 1955: 5).

Roma İmparatorluğunda, tarafların (davacı-davalı) her ikisinin de hâkim önünde hazır bulunup bulunmamlarına göre, davaların görülmesi ve görülme şekli değişirdi. Mahkemede ya her iki taraf hazır bulunur veya procurator'ları (vekilleri) tarafından temsil edilirdi (Umur, 1987: 280). Eski Yunan Site Devletinde muhakemenin tarafları hâkim önüne gitmek zorundaydı. Aynı zamanda Solon Kanunu tarafların hâkimin önünde davalarını savunmalarını,

bizzat kendilerinin açıklamasını yasal mecburiyet altında tutmaktaydı. Ancak taraflara herhangi bir akraba veya dostu hukuki yardımda bulunabilmekte, onların savunmalarını tamamlayıcı açıklamalarda bulunabilmekteydi. Taraflara yardım edebilme hakkına haiz olan, onların yapmış oldukları iddia ve savunmaları tamamlama hakkına sahip olan tarafların dost ve akrabalarına sonradan "Synagore" denmeye başlanmıştır. Daha sonraları taraflara önceden savunma hazırlayan ve "Legographes" adını alan yardımcılara rastlanmıştır (Erem, 1995: 8). Roma'da savunmanın örgütlenmeye başlaması çok sonralara rastlar. Ancak ilk zamandan beri sanıkların yardımını yüklenen kişiler bulunmaktaydı. Bir hukuki anlaşmazlıkta taraflardan birine yardım eden kişiye ADVOCATUS adı verilmekteydi. Advocatio, sözlük anlamında "birini yardıma çağırmak"tır (Sav, 1969).

İslam Hukukunda avukatlık mesleğine bakılacak olursa, bugünkü bilinen anlamıyla müvekkilin hukuki görüşlerine başvurduğu, ona hukuki işlerde yardımcı olan, diğer yandan yargılamanın bir sacayağı olan savunma makamı olarak gerçeğin ortaya çıkmasında, kişilerin haklarına kavuşmalarında hâkime görevini icrasında yardım fonksiyonunu yerine getiren bir avukatlık mesleğinin bulunduğu ifade edilememektedir. Bu durum Osmanlı hukukunda da görülmektedir (Öztatar, 2010).

İslam hukukunda avukatların görevini yapan ve kendilerine "vekil" denilen kimseler bulunmaktaydı. Taraflar kendilerini her türlü davada temsil edebilecek bir şahsı vekâlet sözleşmesi ile görevlendirmekteydi. Ancak bu vekiller, bir avukat gibi her hukuki sorunda danışılan kimseler değildi. Bunun nedenini hukukçular "itfa" sisteminde aramaktadırlar. İtfa, şer'i bir sorun hakkında cevap vermek anlamındadır. Vekillik görevi, daha çok hukuk öğrenimi görmüş kimseler tarafından yapılırdı. Sonraları para getiren bir meslek olarak 10., 11. ve 12. yüzyıllarda bu mesleği icra edenlerin baroya benzer bir yapılanma ile örgütlendikleri ifade edilebilir (Öztatar, 2010).

İslam hukuk sisteminde vekil ile müvekkil arasında bir ücret sözleşmesi yoksa, vekil ecri misil alırdı. İslam hukukunda da günümüz modern hukukunda olduğu gibi müvekkil vekili azledebildiği gibi, vekil de vekâletten istifa edebilirdi (Aday, 1994: 25).

Osmanlı tarihinde 1800'lü yıllara kadar "Dava Vekili" adıyla meslek yapan bir sınıf bulunmamaktaydı. Fakat bu tarihlerde ve bundan çok önceleri, "Arzuhalçiler" sınıfı diye bir sınıf vardı. Gerek dünya görüşü gerekse mesleki formasyon açısından sistem içerisinde "Batı"yı temsil eden avukatlık mesleği Tanzimat kanunlaştırma hareketleri kapsamında Batıdan Osmanlı hukuk sistemine ithal edilen yeni bir meslek dalı olarak görülmüş ve günümüze dek çeşitli yasal düzenlemelerle avukatlık mesleği gelişim göstermiştir (Güner, 2003: 495).

2.2. Avukatlık Mesleğinin Önemi

Avukatlık, kamu hizmeti ve serbest bir meslektir. Avukat yargının kurucu unsurlarından olan bağımsız savunmayı serbestçe temsil etmektedir. Avukatlık yargının kurucu unsurudur. Avukatlık mesleği, insanların kutsal savunma haklarını en güzel şekilde yapmalarını sağlayan bir araçtır. Hukuk kurallarının bilinmesi ve uygulanması ayrı bir uzmanlık gerektirir. Hukuki bilgilerini adalet hizmetine tahsis eden kimseler, avukatlardır. Küreselleşen dünyada avukatların önemi her geçen gün artmaktadır (Öztatar, 2010).

Avukatlık mesleği Eski Yunan'da ilk kez yazılı olarak Solon tarafından (İ.Ö 630- İ.Ö 560) kendi adını verdiği "Solon Yasaları"nın bir bölümünde düzenlenmiştir. Buna göre, savunma mesleğinin ilk kuralları şunlardır;

- Ahlaka aykırı işlerle uğraşanlar,
- Ana ve babalarına saygısızlıktan cezalandırılanlar,
- Yasal görevlere katılmayı reddedenler,
- Miras yolu ile kendisine geçen serveti sorumsuzca harcayanlar avukatlık yapamazlar. Söz konusu ifade, Eski Yunandan bu yana avukatlık mesleğinin toplum gözündeki değerinin ne olduğunu gösteren ilginç bir örnek olarak görülmektedir (Erem, 1974: 7).

Avukatlık, anayasanın 36. Maddesinde düzenlenen hak arama özgürlüğünün yansıması ve bu hakkın kullanılmasının güvencesini oluşturan bir meslektir. Tarihsel gelişimindeki fonksiyonları itibarıyla avukatlık, taraflara ve mahkemelere yardımcı olan bir meslek olarak kabul edilmektedir. Gerçekten de, karmaşık hukuk sistemleri içerisinde bireylerin kendi bilgi ve çabalarıyla adaletin tecelli etmesini temin etmeleri pek güçtür. Avukatlar bir yandan hakkını arayan veya savunma yapan müvekkillerini hukuk bilgileri ile temsil ederek onlara yardımcı olmakta, diğer taraftan ise müvekkillerinin iddia ve savunmalarını hukukun yöntemlerine uygun forma sokmak sureti ile yargı mercilerine sunarak, yargının doğru karara kısa zamanda ulaşmasına katkı sağlamaktadırlar. Nitekim son yüzyılda İnsan Hakları Hukukundaki gelişmelerin Ceza Muhakemesi Hukukuna yansımaya bağlı olarak avukatlık mesleğinin bir müvekkil-vekil ilişkisinin yanı sıra müdafilik kurumuyla savunma organı niteliğine bürünmesi de yargı içerisindeki en önemli yeri teşkil etmesinin nedenlerinden birini oluşturmaktadır (Gökcan, 2009: 51).

Hukukçular, kendi memleketlerinin sosyal ve ekonomik sorunları ile ilgilenmek zorundadırlar. Zira bu sorunların çözümü noktasında hukukçulara büyük görev ve sorumluluklar düşmektedir. Hukukçular, ekonomik ve sosyal gelişmeye etkili yardımda bulunmakla görevli ve sorumludurlar. Hukukçular, sosyal konuların yüksek mühendisidir. Hukukçunun görevini dinamik unsur olarak, diğerlerinden fazla avukatların temsil ettiği ifade edilmektedir (Erem, 1970: 3).

Günümüzde hemen hemen her baro ajandasında, avukat bürolarının duvarlarında asılı olan Molierac'ın "Görevimizi yaparken kimseye, ne müvekkile, ne hâkime ne de iktidara tabiyiz. Bizim aşağıımızdaki kişilerin varlığı iddiasında değiliz fakat hiçbir hiyerarşik üst de tanımıyoruz. En kıdemsizin en kıdemliden veya isim yapmış olandan farkı yoktur. Avukatlar esir kullanmadılar fakat efendileri de olmadı " sözleri avukatlık mesleğinin önemini gösteren önemli nüans noktalarını vurgulamaktadır (Mısır, 2009: 608).

Avukat Atilla SAV, 1969 yılında verdiği staj konferansında avukatlığın değerini ve önemini şu sözleriyle vurgulamıştır (Sav, 1969):

"Avukatların çalışmasının, uğraşının değerini ve önemini çok güzel dile getiren bir belgeyi size aktarmak isterim. Bu İmparator Leon ve Anthenius zamanında Illiria illerine gönderilmiş bir Iustus Kararnamesidir. Davaların karanlık ve şüpheli noktalarını çözümlen; savunmadaki ustalık ve güçleriyle gerek ceza, gerekse hukuk davalarında çiğnenmiş hakları koruyan; kaybolmaya yüz tutan haklara destek olan avukatların gördükleri iş çok önemlidir. Bu iş, savaşılar katılıp, yaralar alarak, ana babalarını ve öz yurtlarını kurtarmak için yapabilecekleri hizmetten daha az yararlı değildir. İmparatorluğumuz için savaşanların yalnızca zırhlı gömlek giyen ve kalkan kullananlardan ibaret olmadığını biliyoruz. Bu işi avukatlar da yapıyorlar. Çünkü ıstırap çekenlerin umutlarını, yaşantılarını ve çocuklarını

savunan ve görev yaparken yalnızca vicdanlarına inanan bu kürsü üstadlarının savaşılar denli önemli ve değerli bir iş gördükleri açıktır”

Avukatlık mesleği, değişimin hız kazandığı günümüz toplumsal yaşamında her geçen gün önemi artan bir meslektir. Günümüzde özellikle teknolojik alanda yaşanan gelişmeler, yeni hukuki problemleri de beraberinde getirebilmekte, bu noktada avukatlara duyulan ihtiyaç artmaktadır. Günümüzde hukuki ihtilaflar, karmaşık bir hal alabilmektedir. Bu açıdan da hukuki bilgisine başvuru avukatların yüklendikleri sorumluluk seviyesi de bu oranda yükselmektedir (Serçemeli, 2018: 28-29). Öte yandan meslek mensuplarının çeşitli mesleki problemlerinin giderilmesi ve yargılama sürecinde yaşanabilen çeşitli aksaklıklara yönelik tedbirlerin alınması ise adaletin etkin şekilde tesis edilmesi ve mesleğin saygınlığının korunması açısından önem arz etmektedir.

2.3. Günümüz Şartlarında Avukatlık Mesleğine İlişkin Problemler

Avukatlık meslek mensuplarının Türk Hukuk Sistemi içerisinde önemli bir yeri bulunmaktadır. Ülkemizde dava veya takibe ilişkin iş ve işlemlerin avukatla yürütülmesine ilişkin herhangi bir zorunluluk bulunmamakla birlikte söz konusu iş ve işlemlerin belirli bir avukata başvurulmadan yürütülmesi, bazı durumlarda oldukça zor olabilmektedir (Pekcanitez, 2014: 152). Bununla birlikte avukatlık meslek mensuplarının çeşitli mesleki problemlerinin giderilmesi, avukatlık mesleğinin saygınlığının korunmasına yardımcı olacak ve vatandaşların haklarının etkin şekilde korunmasını sağlayacaktır.

Avukatlık mesleği, işkoliklik ve tükenmişliğin sıklıkla görüldüğü mesleklerden biri olarak nitelendirilmektedir. Bu durumun sebepleri arasında avukatların birçok dava türüyle ilgilenmeleri buna karşın aylık gelirlerinin yaptıkları işe nazaran yetersiz düzeyde kalabilmesi, yoğun tempoyla çalışma saatleri, bir gün içerisinde birden fazla duruşmaya girmek zorunda kalabilmeleri, mesleğe yeni başlayan avukatların yeterli mesleki tecrübeye sahip olamamaları gibi nedenlerin bulunduğu ifade edilebilir (Yalçınsoy vd. 2016:16).

Avukatlık meslek mensuplarının mesleklerini icra ettikleri yerler, avukatlık büroları, duruşma salonları, kalemler, icra dairesi gibi yerler olmakla birlikte avukatların büyük ölçüde adliye koridorlarında görülebilmemesinin nedenlerinden birisi ise duruşmaları beklemeleridir. Avukatlar, mesailerinin bir bölümünü duruşma salonunun kapısında duruşma beklemekle geçirebilmektedirler. Bu durum da iş stresine neden olabilecek avukatlara özgü spesifik faktörler arasında yer almaktadır. Avukatların mesleklerini icra ederken yaşayabildikleri problemler arasında yer alan, müdafisi bulunulan bir dosyanın incelenebilmesi noktasında yaşanabilen sıkıntılar, usule ilişkin yaşanabilen problemler ve uygulamaya ilişkin konularda yaşanan bir takım aksaklıkların, avukatlık mesleğini icra etme noktasında sinir sistemi üzerinde yıpratıcı etkileri bulunan problemler olabileceği ifade edilmektedir (Kayhan, 2010: 280-282).

Avukatlık meslek mensupları, içinde buldukları sosyal statü, sahip oldukları çeşitli olanaklar vb. açılardan iyi konumda görünmekle birlikte, mesleğin içerdiği çeşitli zorluklar sebebiyle, iş tatminsizliği, psikolojik açıdan yıpranmışlık, yorgunluk, vb. durumların da avukatlarda görüldüğü bilinmektedir. Mesleğin sosyal açıdan iyi görüntüsü dikkat çekmekle birlikte, özellikle psikolojik açıdan mesleğin zorluk oluşturan yönü üzerinde durulması gereken önemli bir konu olmaktadır (Daicoff, 2004). Son yıllarda, avukatların içerisinde buldukları baskı durumu hakkındaki yorumların önemli ölçüde artış gösterdiği ifade edilmektedir. Bir konferans raporunda da bu durumla ilgili araştırmalara yer verilmiş, gittikçe artan sayıdaki

hukuk bürolarının ve avukatlar arasındaki rekabet düzeyinin de söz konusu baskı durumunu artırıcı etkisine dikkat çekilmektedir (Alfini ve Vooren, 1995: 62-64).

Türkiye Barolar Birliği tarafından Adalet Bakanlığı'na sunulan ve 05.09.2018 tarihinde yayımlanan "Avukatların Sorunlarına Dair Liste"de, avukatlık mesleğinde yaşanan problemlere ilişkin 15 madde sıralanmaktadır (barobirlik.org, 2018). Listede yer alan sorunlara genel olarak bakıldığında, avukat sayısındaki artışa bağlı olarak yaşanabilecek problemlere yer verildiği, avukatların yargılama süreci içerisinde etkinliğinin artırılması noktasında alınması gereken çeşitli tedbirlere ve avukatların birliktelik yapabilmesinin önemine dikkat çekildiği, CMK kapsamında ödenen ücretlerin düşük seviyede olduğuna ve adli yardım hizmetlerinin karşılığının alınmasında yaşanan gecikmeye dikkat çekildiği ve avukatların çeşitli sosyal haklarında geliştirme ihtiyacı bulunduğu görülmektedir. Söz konusu liste ve çeşitli araştırmalar göz önüne alındığında, avukatlık mesleğinin sosyal ve ekonomik çeşitli açılardan zorluklar içerdiği görülmektedir. Bu noktada mesleğin saygınlığının korunması ve etkin avukatlık hizmetinin sağlanması hususunda, çeşitli tedbirlere ihtiyaç duyulduğu ve avukatlık mesleğinin geleceğine yönelik bir takım stratejik kararlar alınması gerektiği düşünülmektedir.

2.4. Avukatlık Mesleğinin Geleceği ve Yapay Zekâ Avukatlar

Değişim ve dönüşümün hız kazandığı, endüstri 4.0 dönemine geçilen günümüz dünyasında, çalışma hayatının da büyük bir değişim ve dönüşüm sürecinden geçtiği çeşitli araştırmalarda ifade edilmektedir. Öyle ki, Endüstri 4.0 döneminin etkisini hissettirmeye başladığı çalışma hayatında fiziksel sistemlerin yerine akıllı sistemlerin kullanıldığı, nesnelerin birbiriyle ve insanlarla iletişime geçtiği bir dönemin başlangıcında bulunmaktadır (Tokol ve Alper, 2015; Şimşek 2017; Özdoğru, Ammari & Görener, 2018). Bu değişim sürecinden birçok meslek türünün belirli oranlarda etkilenebileceği ileri sürülmektedir. Bu minvalde avukatlık mesleği açısından da günümüz dünyasında yaşanan gelişmelerin takip edilmesi ve bu sürece uygun stratejik kararların alınması önem arz etmektedir.

Türkiye Barolar Birliği tarafından Adalet Bakanlığı'na sunulan ve 05.09.2018 tarihinde yayımlanan "Avukatların Sorunlarına Dair Liste" dikkate alındığında, avukatlık mesleğine katılımın her geçen gün artmakta olduğu görülmektedir. Bu durum ve şartlar altında yaklaşık beş yıl sonra ülkemizde avukat sayısının yaklaşık 200 bin olması beklenmektedir. Söz konusu sayının, günümüzde 120 bin civarında olduğu ifade edilmektedir (barobirlik.org, 2018). Ülkemizdeki avukat sayısında yıllara göre meydana gelen artış, Tablo 1'de görülmektedir.

Tablo 1. Yıllara Göre Avukat Sayıları

TARİH	ERKEK	KADIN	TOPLAM
31.12.2013	49.528	32.026	81.554
31.12.2014	51765	35216	86981
31.12.2015	54.864	38.709	93.573
31.12.2016	57.985	42.476	100.461
31.12.2017	60360	46136	106496

Kaynak: barobirlik.org

Tabloda da görüldüğü üzere, ülkemizde avukat sayısı her geçen yıl artmaktadır. Bu duruma bağlı olarak bir takım problemlerin ortaya çıkabileceği ifade edilmektedir. Ülkemizdeki Hukuk Fakültelerinin sayısında meydana gelen artışın da bu durumun sebepleri arasında yer aldığı anlaşılmaktadır. Bu durumun neden olabileceği problemlerden birisi ise hukuk fakültesinden mezun olan kişilerin nitelik olarak zayıf şekilde mezun olmaları ihtimalidir. Bununla birlikte artan sayı, maddi ve manevi olanakların artırılması ihtiyacını beraberinde getirmektedir. Örneğin bir baroda avukatlık stajı için eğitim imkânı yalnızca 100 kişi ile sınırlı iken, 150 avukatlık staj başvurusunun yapılması durumunda, yeterli eğitim alınmadan mesleğe başlama durumu söz konusu olabilecektir. Bu nedenle söz konusu durum açısından çeşitli tedbirlerin alınması ve olanakların geliştirilmesi gerekmektedir. Bununla birlikte, hâlihazırda mesleğe devam eden avukatların da günümüz şartlarına uygun olarak kendilerini geliştirmeleri, teknolojik imkânları kullanmaları ve güncel gelişmeleri takip etmeleri gerekmektedir.

Günümüz şartlarında özellikle teknoloji alanında büyük gelişmeler yaşanmaktadır. Söz konusu teknolojik gelişmelerden birisi de yapay zekâdır. Akıllı teknolojik cihazların hayatın hemen tüm alanlarında yer aldığı, fiziksel gücün yerine teknoloji kontrolüne geçen sistemlerin egemen olduğu Endüstri 4.0 dönemi, yetkinlik düzeyi düşük işlerden çok daha nitelikli, eğitim düzeyi yüksek bir iş gücü yapısına geçişe neden olmaktadır. Yapılan araştırmalara göre söz konusu teknolojik gelişmelere bağlı olarak yakın zamanda birçok meslek türünde değişim yaşanacak ve belki birçok meslek türü yerini başka mesleklere bırakacaktır (Yıldız ve Yıldırım, 2018: 26).

Avukatlık mesleği açısından da yapay zekâ ve yeni yazılımlar konusunda gelişmeler yaşanmaktadır. Öyle ki, yakın zamanda avukatlık mesleğinin yok olabileceği ve robotların yargıçlardan daha iyi karar verebileceğine ilişkin ihtimaller üzerine çalışmalar yapılmaktadır. Nitekim bu konuda, ABD’de yaklaşık elli avukatı istihdam eden Baker & Hostetler isimli hukuk bürosundan yapılan açıklamada, IBM firmasının “AI Ross” isimli yapay zekâ yazılımının iflas hukuku alanında çalıştırılmak üzere işe alındığı duyurulmuştur. Bunun yanında Ross için başka hukuk bürolarının da IBM ile sözleşme yaptığı iddia edilmektedir. Ancak yapay zekâların, duygusal yönünün bulunmaması nedeniyle, hukuk alanında önemli yer tutan “takdir yetkisi” vb. durumların robotlar tarafından kullanılamayacağı düşünüldüğünde, günümüz şartlarında yapay zekâların hukuk alanında kullanımının sınırlı seviyede olabileceği ifade edilmektedir (Dülger, 2018: 9).

Teknolojide yaşanan gelişmeler ve Endüstri 4.0 dönemi dikkate alındığında, nesnelere ve insanlar arasındaki iletişimin giderek yaygınlaştığı anlaşılmaktadır. Söz konusu gelişim sürecinin zaman tasarrufu, enerji tasarrufu, etkinlik ve verimlilik açısından faydalı yönleri bulunmaktadır. Avukatlık mesleği açısından değerlendirildiğinde, hukuki süreç içerisinde günümüzde hâlihazırda çeşitli hukuk yazılımlarının kullanıldığı gözlemlenmektedir. Bu teknolojik yazılımların meslek mensuplarına birçok fayda sağladığı açıktır. Bununla birlikte yapay zekâ konusunda yaşanacak gelişmelerin takip edilmesi ve hukuki süreç içerisinde faydalı olabilecek şekilde kullanılması, yargılama sürecinde zaman tasarrufu, enerji tasarrufu gibi katkılarda bulunabilecek, verimlilik artışına katkı sağlayabilecektir.

SONUÇ

Adaletin tesisi sürecinde yargılamanın üç önemli unsuru olan sav, savunma ve sentez üçlüsünden savunmanın temsilcisi olan avukatlık meslek mensuplarının adaletle olan inancın korunmasında büyük bir öneme sahip oldukları açıktır. Avukat Atilla SAV'ın adaletin tesisi sürecine ilişkin şu sözleri dikkate değerdir: “Yargıçların olabildiğince az yanılmaları adaletin gereğidir. Yargıçların çok ve sık yanıldıkları yerde adaletin varlığından söz edebilmek güçtür. Davacıların adaleti şaşırtmamaları ve objektif hakkın belirlenmesi için yargıcın en iyi yardımcısı “avukat “ olmuştur her zaman” (Sav, 1969). Atilla SAV'ın sözlerinden hareketle adalet terazisinin doğruluğunun sağlanabilmesi için avukatların olmazsa olmaz kişiler oldukları açıktır.

Avukatlık mesleğine ilişkin olarak yaşanan çeşitli problemler, avukatların verimlilikleri üzerinde olumsuz etkilere neden olmaktadır. Hak arama özgürlüğünün tüm boyutlarıyla tanınması, savunmaya gerekli önemin verilmesi ve savunma dokunulmazlığının tam anlamıyla sağlanması, baroların maddi sorunlarının çözülmesi, avukatlara emeklerinin karşılığı olabilecek nitelikte asgari ücretin sağlanması, CMK ve adli yardım ücretlerinin emeğin karşılığı olacak düzeylerde belirlenmesi, avukatların etkinliğini artıracak önlemlerin alınması ve hukuk eğitiminin yeniden düzenlenerek, kalitenin artırılması, avukatlık mesleğinin değerini artıracak faktörler olacaktır. Öte yandan ülkemizdeki avukat sayısındaki artış dikkate alınması gereken önemli bir gelişmedir. Öyle ki, günümüzde 100 binlerde olan avukat sayısının yaklaşık 5 yıllık bir süre içerisinde 200 binleri bulması beklenmektedir. Bu durumun da çeşitli olumsuz sonuçlara neden olabileceği ifade edilmektedir. Dolayısıyla artmakta olan avukat sayısı dikkate alınarak maddi ve manevi olanakların artırılması için tedbirler alınması gerekmektedir.

Değişim ve dönüşümün hız kazandığı günümüz şartlarında, özellikle Endüstri 4.0 döneminin de etkisiyle çeşitli meslekler de bu değişim sürecinden etkilenmektedir. Öyle ki, günümüzde görülen birçok meslek türünün gelecekte yok olma tehlikesiyle karşı karşıya bulunduğu ifade edilmektedir. Avukatlık mesleği açısından bakıldığında da, günümüzde yapay zekâ teknolojisinin hukuk alanında kullanımına ilişkin çeşitli örneklerin bulunduğu bilinmektedir. Bu örnekler dikkate alındığında, avukatlık mesleğinde de yapay zekâ vb. teknolojik imkânların yaygın şekilde kullanılması gündeme gelebilecektir. Söz konusu gelişmelerin takip edilmesi ve faydalı şekilde kullanılması noktasında çalışmalarda bulunulması, teknolojik imkânların mesleğin gelişimi için kullanılması faydalı olabilecektir.

Sonuç olarak adaletin tesisi sürecinde avukatlık mesleğinin çok önemli olduğu açıktır. Hak arama özgürlüğünün teminatı konumundaki avukatlara vatandaşların hukuki problemlerinin çözümünde büyük sorumluluklar ve görevler düşmektedir. Bu görev ve sorumlulukları yerine getiren avukatların mesleki problemlerinin çözülmesi, saygınlığının artırılmasına yönelik tedbirlerin alınması, avukatların da özellikle günümüz teknolojik imkânlarını kullanmaları ve gelişmeleri yakından takip etmeleri, hem avukatların daha verimli çalışmalarını sağlayacak hem de adaletin tesisinde avukatların etkinliğinin artmasına yardımcı olacaktır.

KAYNAKLAR

- Aday, Nejat (1994). Avukatlık Hukukunun Genel Esasları, Avukatlık Kanunu, Avukatlık Asgari Ücret Tarifeleri, Beta Basın Yayın Dağıtım A.Ş., İstanbul.
- Alfini, J. J., & Van Vooren, J. N. (1995). "Is There a Solution to the Problem of Lawyer Stress-The Law School Perspective". *JL & Health*, 10(61). 61-68.
- Aşır, S. (2016). Pisagor'un Adalet Kupası. *Bütün Dünya*. S.5.
- Bağdatlı, Özlem (2007). Kutadgu Bilig'de Devlet ve Adalet İlişkisi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Çağrı, Mustafa (1988). "Adalet" Maddesi, TDV İslam Ansiklopedisi, c.1, İstanbul.
- Daicoff, S. S. (2004). *Lawyer, Know Thyself: A Psychological Analysis of Personality Strengths and Weaknesses*. American Psychological Association.
- Dülger, V. M. (2018). Günümüz Yapay Zeka Teknolojisi ve 'Robot Yargıç/Avukat' Gerçeği, *H+*, S. 5.
- Ekinci, Ayşe (2008). İbn Haldun'da Adalet Anlayışı. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Erem, Faruk (1970). *Az Gelişmiş Ülkelerde Avukatın Görevi*, Nam Matbaası, Ankara.
- Erem, Faruk (1974). *Kamu Niteliğinde Serbest Mesleklerin Geleceği ve Avukatlık*, Sevinç Matbaası, Ankara.
- Erem, Faruk (1995). *Meslek Kuralları Şerhi*, Ankara Barosu Yayınları 4. Baskı, Ümit Yayıncılık, Ankara.
- Gökcan, Hasan Tahsin (2009). *Açıklamalı Avukatlık Yasası, Avukatların Görev Suçları, Özel Soruşturma Usulü, Hukuki Sorumluluk*, Seçkin Yayınevi, Genişletilmiş 2. Baskı, Ankara.
- Güner, O. S. (2003). *Avukatlık Mesleğinin Tarihçesi, Genç Hukukçular İçin Hukuk Okumaları Birikimler 1* (der. E. M. Balcı), İstanbul: Kurtiş Matbaacılık.
- <http://www.butundunya.com/pdfs/2016-05-52849786545312313123128457854321.pdf>.
15.10.2017 tarihinde erişildi.
- <http://www.hurriyet.com.tr/son-17-yilin-favori-isimleri-belli-oldu-40378327>. 14.10.2017 tarihinde erişildi.
- <https://www.barobirlik.org.tr/Haberler/avukat-sayilari-31122017-79803> 10.10.2018 tarihinde erişildi.
- <https://www.barobirlik.org.tr/Haberler/sayin-adalet-bakanimiza-takdim-ettigimiz-mektupta-yer-alan-avukatlarin-sorunlarina-dair-liste-80111>. 10.10.2018 tarihinde erişildi.
- <https://www.ensonhaber.com/galeri/cocuklara-en-cok-verilen-kiz-ve-erkek-isimleri>. 14.10.2017 tarihinde erişildi.
- Kayaoğlu, İsmet (1986). İslam'da Adalet Mefhumu, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, C. 27, S. 1.

- Kayhan, A. F. (2010). Avukatlık Kimliği ve Avukatın Yargı Sistemi İçindeki Yeri. Ankara Barosu Dergisi, (3), 275-287.
- Mısır, M. Haşım (2009). Avukatlık Disiplin Hukuku, İmaj Yayınevi, Gaziantep, Genişletilmiş 2. Baskı.
- Özkan, Sungurtekin Meral (1999). Avukatlık Mesleği, Avukatın Hak ve Yükümlülükleri, Barış Yayınları, Fakülteler Kitabevi, İzmir.
- Öztatar, Hakan (2011). Türkiye'de Avukatlık Mesleği ve Sorunları, İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Özüdoğru, A. G., Ergün, E., Ammari, D., & Görener, A. (2018). How Industry 4.0 Changes Business: A Commercial Perspective. International Journal of Commerce and Finance, 4(1), 84.
- Pekcanitez, H., Atalay, O. & Özekes, M. (2014). Medeni Usûl Hukuku: Ders Kitabı. Ankara: Yetkin.
- Sav, Atilla (1969). Avukatlığın Değeri ve Önemi, 10 Mayıs 1969 Tarihli Staj Konferansı.
- Serçemeli, C. (2018). Avukatlık Mesleğinde Duygusal Zekânın Önemi ve Hukuki Süreç İçerisinde İş Stresi Üzerindeki Etkisi: Erzurum Barosu Örneği, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Şimşek, T. (2017). Endüstri 4.0 ile Geleceğe Bakış ve Beklentiler. Erişim <http://www.endustri40.com/endustri-4-0>.
- Tanju, Fahrettin (1955). Bugünkü Tatbikatı Bakımından Avukatlık ve Vekalet, Demokrat Matbaa, Adana.
- Tokol, A., & Alper, Y. (2015). Sosyal Politika. 6. b. Bursa: Dora Yayıncılık.
- Topakkaya, A. (2008). Adalet kavramı bağlamında Aristoteles-Platon karşılaştırması. Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi, 6, 27-46.
- Turan, Ramazan, (2014). İbn Miskeveyh'in Adalet Anlayışı, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi.
- Umur, Ziya (1987), Roma Hukuku Ders Notları, Beta Yayınları, İstanbul.
- Yalçınsoy, A., Arslantaş M. & Soybaş, İ., (2016). İşkoliklik ile Tükenmişlik Arasındaki İlişkinin İncelenmesi: Avukatlar Üzerine Bir Araştırma. International Journal of Innovative Strategrical Social Research, 1(1). 11-18.
- Yıldız, M., & Yıldırım, B. F. (2018). Yapay Zekâ Ve Robotik Sistemlerin Kütüphanecilik Mesleğine Olan Etkileri. Türk Kütüphaneciliği, 32(1), 26-32.
- Yılmaz, O., & Misli, Ç. (2017). Pisagor'un Adalet Kupası. Fizik Dünyası. C.1. S.3.